

ЎЎИТЛАР МЕЪЁРЛАРИ ВА КЎЧАТ ҚАЛИНЛИКЛАРИНИНГ ҒЎЗАНИНГ ЎСИШИ ВА РИВОЖЛАНИШИГА ТАЪСИРИ.

¹Ш. Тешабоев

¹Андижон қишлоқ хўжалиги ва агротехнологиялар
институтини қ.х.ф.ф.д. (PhD),

²Ш.Ахмаджонова

²Андижон қишлоқ хўжалиги ва агротехнологиялар
институтини талабаси,

³Г. Равшанова

³Андижон қишлоқ хўжалиги ва агротехнологиялар
институтини талабаси.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7298412>

ARTICLE INFO

Received: 25th October 2022
Accepted: 04th November 2022
Online: 06nd November 2022

KEY WORDS

Кўчат қалинлиги, маъдан
ўғитлар меъёри, Андижон-37
ғўза нави, ғўзанинг ўсиши ва
ривожланиши.

Дунё пахтачилигида ғўза навларини
маҳсулдорлигини ва толанинг юқори
технологик сифат кўрсаткич
хусусиятларини сақлаб қолиш, янгидан
яратилаётган ўрта ва ингичка толали
ғўза навларини узоқ вақт турғунлигига
эришиш кўп жиҳатдан қўлланилаётган
агротехник тадбирлар самадорлигига
бевосита боғлиқдир.

Республиканинг турли тупроқ иқлим,
гидрогеологик ва мелиоратив
минтақалари учун яратилган турли
ноқулай шароитларга чидамли,
қимматли хўжалик белгиларини намоён
этадиган, толанинг технологик сифат
кўрсаткичлари юқори, серҳосил
навларни танлаш ҳамда
парваришланишнинг мақбул
агротехнологияларини татбиқ этиш
бўйича айни вақтда кенг қамровли чора

ABSTRACT

Ушбу мақолада кўчат қалинлиги ва маъдан ўғитлар
меъёрининг ғўзани Андижон-37 навини ўсиши ва
ривожланишига таъсирини аниқлаш бўйича
ўтказилган тадқиқотлар натижалари келтирилган.
Тадқиқотларда кўчатлар сонини сийраклиги, маъдан
ўғитлар ва сувдан самарали фойдаланиши сабабли
ўсимликларни ўсиши ва ривожланишини кучайиши
натижасида бақувват ва серҳосил ўсимликларда
ҳосил элементлари ва кўсақларнинг сезиларли
кўпайиши кузатилди.

тадбирлар амалга оширилмоқда.
Экологик нав синовлари натижасида
хар бир минтақа учун юқори потенциал
хусусиятларга эга бўлган янги ғўза
навларини танлаб олиш ва етиштириш
агротехнологияларини
такомиллаштириш натижасида
республикамизда сўнгги йилларда
юқори сифатли ва мўл пахта ҳосили
етиштиришга эришилмоқда.

Шу нуқтаи-назардан ғўзанинг янги
навларини тупроқ иқлим шароитларига
мос етиштириш агротехнологиялари,
жумладан, маъданли ўғитлар билан
озиклантириш, суғориш тартиби, экиш
муддатлари ва тизими ҳамда мақбул
кўчат қалинликларини ишлаб чиқиш
бўйича илмий тадқиқотлар ўтказиш шу
куннинг долзарб масалаларидан бири
ҳисобланади.

Республикамизнинг тупроқ ва иқлим шароитларини эътиборга олган ҳолда янги яратилган ғўза навларини ҳар бир тупроқ-иқлим шароитида синаб кўриш, ундан мўл ва сифатли пахта ҳосили етиштириш агротехникасини ишлаб чиқиш бўйича жуда кўплаб олимлар томонидан кенг қамровли илмий тадқиқот ишлари олиб борилган.

Жумладан, А.Мамадалиев, С.Турсуновларнинг [144; 136-141-б] Андижон вилоятининг ўтлоқи тупроқ шароитларида 175-Ф ғўза нави устида ўтказилган тажрибаларида гектарига 90,120,150 минг туп кўчат қалинлигида озиқлантиришнинг NPK-250-175-125; 350-245-175 ва 450-315-225 кг/га меъёрларини ғўзанинг ўсиши, ривожланиши ва пахта ҳосилдорлигига таъсири тадқиқ қилинган. Тажриба натижаларига кўра 175-Ф ғўза нави 90-минг туп кўчат қалинлигида маъдан ўғитларнинг гектарига NPK-250-175-125 кг меъёрлари ўсимликларнинг мақбул ўсиб ривожланиши учун қулай шароити таъминланган. Натижада бу вариантларда кўчат қалинликларига тегишли равишда энг юқори 40,3; 42,1 ва 38,4 ц/га пахта ҳосили етиштириб, 15,8; 18,5 ва 16,0 ц/га кўшимча пахта ҳосили олинган. [1]

Андижон вилоятининг оч тусли бўз тупроқларида чигит экишнинг 90x10-1 ва 90x10-1-2 схемалари бўйича Андижон-33 ғўза навида ўтказилган тадқиқот маълумотларининг таҳлилларидан маълум бўлишича, мавсумда 90x10-1 экиш схемасининг барча вариантларида 90x10-1-2 схемасига нисбатан энг кўпроқ пахта ҳосили териб олинган.

Бунда, маъдан ўғитлар NPK-250-175-125 кг меъёрларда қўлланилган

вариантларда 37,8 ц/га ни ташкил этиб, 1,4-2,2 ц/га кўшимча ҳосил етиштирилган.[2]

Мазкур масалалар устида Андижон-37 ғўза навидан режалаштирилган пахта ҳосилини етиштиришда кўчат қалинлиги ва ҳисобланган ўғитлар меъёрини аниқлаш бўйича Андижон вилояти, ПСУЕАИТИ Андижон илмий тажриба станциясида 2018-2019 йиллари дала тажрибаси олиб борилди. Тажриба даласи оч тусли бўз тупроқ, шўрланмаган, механик таркиби ўртача қумоқ, сизот сувлар сатҳи ер юзасидан 4-5 метр чуқурликда жойлашган. Гумус миқдори 0,9-1,0 % .

Вариантлар 4 қайтариқли бир қаторга жойлашган. Тажриба бўлакчаларининг умумий майдони 200 м², ҳисобий майдон 100 м².

Таъкидлаш керакки, ғўзани мақбул ўсиб ривожланиши учун экиш усулларида ташқари, ғўзага таъсир этувчи омиллардан бири унинг кўчат қалинлиги ва ғўза парваришида қўлланилган маъдан ўғитларнинг турли меъёрларининг ҳам таъсири кузатилди. Чунки, ғўзада кўчат қалинлигини ортиши ва камайиши ўсимлик озиқа майдонини ўзгаришига, ёруғлик ва ҳарорат билан таъминлаш даражасини турлича бўлишига олиб келади, бир ўсимликдаги барг сатҳи ҳам ўзгаради. Бу ўз навбатида ғўзанинг транспирацияси ҳамда фотосинтез маҳсулдорлигига таъсир кўрсатади.

Олинган маълумотларга кўра, кўчат қалинлиги ўртача 110-120 минг туп/га қолдирилиб, гектарига NPK 200:140:100 кг меъёрларида озиқлантирилган вариантда ғўзанинг бўйи 51,5 см, ҳосил шохлари сони 6,4 дона, ва шоналар сони 11,5 дона бўлганлиги кузатилди ёки

назорат вариантыга нисбатан ўсимлик бўйи 10,4 смга, ҳосил шохлари сони 2,1 донага ва шоналар сони 5,1 донага ортиқ бўлганлиги кузатилди.

Ўзанинг ўсиши ва ривожланиши бўйича 1 август кунини олинган маълумотларга қараганда, бош пояннинг баландлиги бўйича вариантлар ўртасида сезиларли фарқлар кузатилди. Масалан, ўза кўчат қалинлиги 110-120 минг/туп га бўлган ҳамда гектарига NPK 200:140:100 кг ўғит қўлланилган вариантларда ўсимликлар тез ўсиб ривожланди ва бош поя баландлиги тегишлича 92,2 ва 91,2 смни ташкил этди. Маъдан ўғитларнинг NPK 150:105:75 кг/га қўлланилган вариантларга ва назорат вариантларга нисбатан тегишлича 5,9 ва 4,9 см га баландроқ ўсиб ривожланди. Ҳосил шохлари ва ҳосил элементлари ҳам тегишлича 13,4-13,6 ва 17,1-17,5 донага кўп шаклланилиши кузатилди.

Ўзанинг ўсиши ва ривожланишидаги бундай тафовутлар ҳосил шохлари ва ҳосил элементларини шаклланишида ҳам акс этди.

Август ойида ўзанинг ҳосил тўплаш жараёнида ҳар бир ўсимликда ҳосил бўлган кўсақлар сони бўйича олинган маълумотларга кўра, кўчат қалинлиги ва маъдан ўғитларни турли

меъёрларида парвариш қилинган ўзаларда тўпланган ҳосил элементлари мазкур тадбирлар таъсирида вариантларда кўсақлар сонини турлича бўлганлиги кузатилди.

Масалан, кузатув натижаларига қараганда, гектарига ўртача 80-90 ва 110-120 минг/га кўчат қолдириб, гектарига NPK 200:140:100 кг меъёрларда озиқлантирилган вариантларда ҳосил бўлган кўсақлар сони назорат вариантлардаги кўсақлар сонига нисбатан 0,6-0,7 донага, маъдан ўғитлар NPK 150:105:75 кг/га меъёрларда озиқлантирилган вариантларга нисбатан 1,5-1,6 донага кўп бўлиб, уларнинг сони 7,1 ва 7,2 донани ташкил этганлиги аниқланди.

Шу ўринда таъкидлаб ўтиш лозимки, бу вариантларда тупроқ ва бошқа шароитлар қулай бўлишига қарамасдан, кўчат сонини қалинлиги туфайли ўсимликларнинг ўсиши ва ривожланишида орқада қолди.

Хулоса қилиб айтганда, кўчатлар сонини сийраклиги, маъдан ўғитлар ва сувдан самарали фойдаланиши сабабли ўсимликларни ўсиши ва ривожланишини кучайиши натижасида бақувват ва серҳосил ўсимликларда ҳосил элементлари ва кўсақларнинг сезиларли кўпайиши кузатилди.

References:

1. Мамадалиев А.Х. Турсунов С. Минеральное питания и густоты стояния на урожайность хлопчатника и некоторые технологические свойства волокна.- Андижанский филиал НПО Союзхлопок. Андижан. 1990 г. Стр. 136-141.
2. Юсупов С., Хайдаров А, Комилов Т., Ўзанинг янги Андижон-33 навининг агротехникаси. // Навларини янгилаш, жойлаштириш ва парваришлаш технологияси. ЎзПТИ, Конференция мақолалар тўплами. Тошкент 2001, 173-175 бет.
3. Исаев Р., Рашидова Д., Мамедов Н. Кўчат сонинг уруғлик пахта ҳосили, кўсақ йириклиги ва чигит вазнига таъсири. // Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги журнали, 2009 й №4, 9-10 бет.

4. Назаров Р., Ҳасанов Ф., Синдаров О., Ҳамрақулов И. Далаларда мақбул кўчат қалинлигини яратиш. // Ўзбекистон Қишлоқ хўжалиги журнали. 2010 й. № 3, 2-3 бет..